

Принципи покращення інвестиційного клімату в умовах воєнного стану

*Торбич Б. В.¹, Волос М. В.², Гарбуз М. О.³, Соколов А. В.⁴,
Солодкий І. С.⁵, Якубець М. Р.⁶*

Опубліковано	Секція	УДК
05.01.2024	Економіка	336

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10461140>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті розглянуто актуальну проблему покращення інвестиційного клімату в умовах воєнного стану. Зазначено, що воєнні конфлікти та воєнний стан суттєво ускладнюють інвестиційну діяльність та знижують рівень довіри до ринку. Відзначено, що в умовах воєнного стану інвестори стають більш обережними та неохоче ризикують інвестувати свої кошти в нестабільні регіони. Розглянуто основні принципи, які можуть сприяти покращенню інвестиційного клімату в умовах воєнного стану, зокрема: стабілізація політичної ситуації, забезпечення правової безпеки та захисту інвесторів, створення сприятливих умов для бізнесу та інвестицій.

Проаналізовано вплив воєнного стану на інвестиційний клімат та виявлено основні проблеми, які виникають в таких умовах. Визначено, що невизначеність, ризик і непередбачуваність є основними факторами, що стримують інвестиційну активність. Проведено аналіз сучасного стану інвестиційного клімату в умовах воєнного стану та надано рекомендації щодо розвитку стратегій покращення інвестиційного клімату в подібних умовах. Для підтвердження обґрунтованості запропонованих принципів наведено приклади успішної практики з різних країн та регіонів, де вдалося покращити інвестиційний клімат навіть в умовах конфлікту.

Ключові слова: війна в Україні, воєнний стан, інвестиційний клімат, індекс інвестиційної привабливості, прямі інвестиції.

Principles of improving the investment climate under martial law

Abstract. The war in Ukraine has resulted in significant economic shocks that have had a negative impact on the country's investment climate. Investors have become more cautious and risk-averse, leading to a reduction in investment volumes. In such conditions, it is crucial to take measures to improve the investment climate and stimulate investment inflows. This will enable the restoration of Ukraine's economy and ensure its long-term growth.

¹ аспірант, Національний університет «Львівська Політехніка», <https://orcid.org/0009-0008-7888-1545>

² аспірант, ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0002-4178-5556>

³ аспірант, ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0004-2357-3108>

⁴ аспірант, ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0009-8860-2383>

⁵ аспірант, ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0006-6140-9282>

⁶ аспірант, ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0007-9244-2197>

This article addresses the pressing issue of improving the investment climate in times of a state of war. It is noted that armed conflicts and a state of war significantly complicate investment activities and reduce trust in the market. In the context of a state of war, investors tend to become more cautious and reluctant to invest their funds in unstable regions. The article explores key principles that can contribute to improving the investment climate in times of a state of war, including: stabilizing the political situation, ensuring legal security and investor protection, creating favorable conditions for business and investments. The impact of a state of war on the investment climate is analyzed, and the main challenges that arise in such conditions are identified. Uncertainty, risk, and unpredictability are identified as the primary factors restraining investment activity. An analysis of the current state of the investment climate in times of a state of war is conducted, and recommendations for developing strategies to enhance the investment climate in similar conditions are provided. To substantiate the proposed principles, examples of successful practices from different countries and regions where the investment climate has improved even in conflict situations are presented.

The implementation of principles to improve the investment climate in times of a state of war is a crucial condition for the recovery of Ukraine's economy and ensuring its long-term growth. Enhancing the investment climate in a state of war involves measures to improve legislation, stimulate innovation and the development of high technologies, as well as simplifying customs procedures and monitoring of foreign economic activity. It is important to take into account the foreign experience of other countries in addressing investment climate issues in conditions of armed conflict.

Keywords: war in Ukraine, state of war, investment climate, investment attractiveness index, foreign direct investment.

Вступ

Війна в Україні призвела до значних економічних потрясінь, які негативно позначилися на інвестиційному кліматі країни. Інвестори стали більш обережними та схильними до ризику, що призвело до скорочення обсягів інвестицій.

У таких умовах важливо вжити заходів для покращення інвестиційного клімату та стимулювання притоку інвестицій. Це дозволить відновити економіку України та забезпечити її довгострокове зростання.

Літературний огляд роботи включає аналіз наукових джерел, зокрема публікації І. О. Мошляк, Д. В. Ванькович, Н. Б. Демчишак, Ю. М. Луковської та інших, що описують вплив воєнного стану на інвестиційний клімат, та дослідження різних підходів до покращення цього клімату в умовах конфлікту. Огляд рейтингів і статистики доповнює роботу, надаючи кількісні дані щодо інвестиційної активності.

Мета дослідження полягає в аналізі основних принципів, які необхідно впровадити для створення сприятливого середовища для інвестицій в Україні в умовах воєнного стану. Для досягнення поставленої мети потрібно виконати наступні завдання:

- опис основних проблем, які негативно впливають на інвестиційний клімат в умовах воєнного стану;
- визначення основних принципів, які необхідно впровадити для покращення інвестиційного клімату;
- аналіз конкретних заходів, які можуть бути впроваджені для реалізації цих принципів.

Результати

У сучасних умовах, коли спостерігається багато складних кризових економічних процесів та взаємодій між підприємствами, фінансовими установами та державами на внутрішніх та зовнішніх ринках, ключовою проблемою стає ефективне інвестування

капіталу з метою збільшення його обсягу. Рівень залучення іноземних інвестицій стає одним з ключових показників статусу країни та її успішності в інтеграції у світове господарство [1, с. 66].

Основним законом, який встановлює правові, організаційні та фінансові умови для функціонування та розвитку інвестиційної діяльності, є Закон України «Про інвестиційну діяльність». Важливо відзначити, що інвестиційна політика розглядається як комплекс заходів, спрямованих на усунення перешкод та стимулювання інвестування, захист прав інвесторів, створення привабливого інвестиційного клімату для розвитку національної економіки та підвищення рівня життя населення. У такому розумінні інвестиційна політика виходить за рамки економічної політики, оскільки поєднує в собі політичні, правові, макроекономічні, податкові, регуляторні та соціальні аспекти [1, с. 67].

Інвестиційний клімат – це комплекс соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних та соціокультурних умов, які впливають на привабливість та доцільність інвестування в конкретну економічну систему, та відповідно сприяють інвестиційній активності як вітчизняних, так і закордонних інвесторів [2, с. 13].

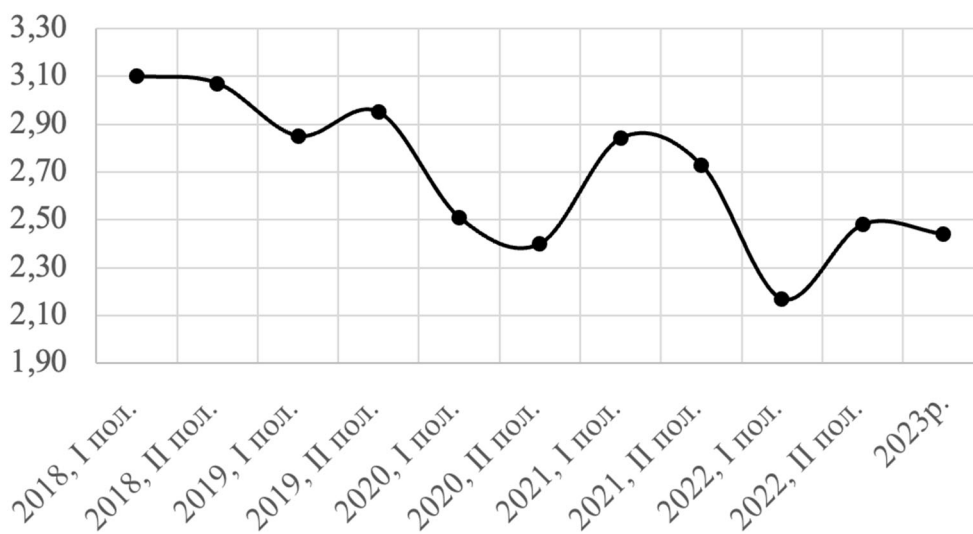
Для оцінки інвестиційного клімату, потрібно розглянути п'ять основних складових:

- політична обстановка, що включає стабільність політичної системи, відсутність конфліктів між політичними силами, частоту змін урядів, кількість політичних скандалів та рівень довіри до влади;
- правове середовище, яке охоплює стабільність законодавства, конституційних законів, кодексів, які захищають права власності та інвесторів, їхня консистентність, ясність та механізми виконання, а також ефективність судової системи;
- економічні фактори, що включають динаміку грошово-кредитної сфери, банківську систему, експортно-імпорتنі операції, рівень інфляції, стабільність національної валюти, стан внутрішнього ринку та його потенціал, ресурсну забезпеченість та інвестиційні показники, фінансову стабільність, наявність вільних трудових ресурсів та їхня кваліфікація;
- податкове оточення, яке охоплює розподіл податкового тиску, рівень податкового навантаження та наявність податкових стимулів для інвестування;
- регуляторний вплив, що включає прозорість та послідовність державної політики, здатність досягати стратегічних цілей та дотримання поточних зобов'язань, а також вплив на інвесторів з боку органів державної влади через вимоги щодо реєстрації, ліцензування, сертифікації підприємницької діяльності та інші.

Згідно з дослідженням Європейської бізнес асоціації (ЄБА), Індекс інвестиційної привабливості України у 2021 році зросло з 2,4 до 2,84 (до введення воєнного стану). Однак у другій половині 2021 року інтегральний показник Індексу інвестиційної привабливості дещо знизився до 2,73 балів з можливих 5. За останніми даними, він становить 2,44 [3] Динаміку зміни Інвестиційного індексу показано на рис.1.

Україна має недостатню кількість власних фінансових ресурсів для забезпечення своєї економічної стабільності та розвитку, тому іноземні інвестори та їхні інвестиції виглядають привабливими для нашої держави. До введення воєнного стану в економічному середовищі України спостерігалось як позитивні, так і негативні фактори для приваблення іноземних інвестицій. З одного боку, наша країна має вигідне географічне положення, багато природних ресурсів та значну кількість кваліфікованих кадрів, що робить її привабливою для іноземних інвесторів.

Інвестиційний індекс

Рис.1. Інвестиційний індекс

Джерело: узагальнено автором на основі [7].

З іншого боку, існують проблеми, такі як державне втручання в роботу ринків, адміністративні перешкоди для бізнесу, воєнний стан через конфлікт з росією та анексію територій, нестабільна політична ситуація та проблема корупції. Ці фактори в значній мірі погіршують інвестиційний клімат України та зменшують її привабливість для іноземних інвесторів [4].

Станом на червень 2023 року обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку України за даними Національного банку України [5] склав 2,9 млрд доларів США. Основними джерелами ПІІ в Україну в 2023 році були:

- США – 1,1 млрд доларів США;
- Кіпр – 0,7 млрд доларів США;
- Німеччина – 0,5 млрд доларів США.

Головними напрямками ПІІ в Україну є енергетика (1,2 млрд доларів США), машинобудування (0,8 млрд доларів США) та хімічна промисловість (0,5 млрд доларів США). Найбільшими інвесторами в Україну в 2023 році були:

- ДТЕК – 0,8 млрд доларів США;
- Укрнафта – 0,6 млрд доларів США;
- Метінвест – 0,5 млрд доларів США.

Уряд України налаштований на подальше залучення інвестицій в економіку країни. Для цього планується продовжувати впроваджувати реформи, спрямовані на покращення інвестиційного клімату, а також розвивати співпрацю з міжнародними фінансовими організаціями та інвесторами. На рис.2 показано динаміку ПІІ в Україну за останні 5 років.

Важливо відзначити, що хоча інвестиції привертаються до високоприбуткових секторів, вони не завжди роблять позиції на світових ринках більш конкурентоспроможними. Наприклад, прямі іноземні інвестиції у фінансову діяльність, хоча і збільшують обсяги фінансової системи, також сприяють екстенсивному розвитку економіки.

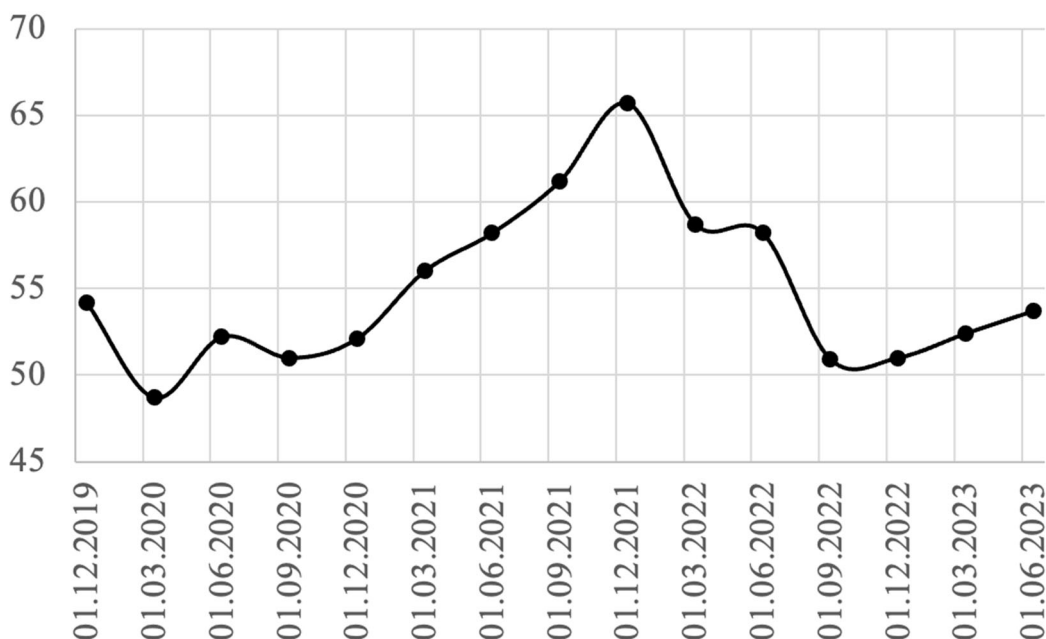

Рис.2. Прямі іноземні інвестиції в Україну (млрд дол. США)

Джерело: НБУ [5].

Воєнний стан має серйозні наслідки та значний вплив на економіку будь-якої країни. Вторгнення росії в Україну призвело до руйнівних наслідків у всіх сферах життя. Ці наслідки охоплюють людські втрати, руйнування стратегічних об'єктів та інфраструктури, а також серйозні виклики для економіки країни та українського бізнесу. США надали найбільшу допомогу в розмірі 44,5 млрд євро, за ними йдуть Німеччина з 7,6 млрд євро та Велика Британія з 6,6 млрд євро. Польща, надавши Україні допомогу на 5,1 млрд євро, випередила за цим показником Францію, Канаду, Італію та Іспанію [6]. В табл.1 показано Топ-20 друзів України за рейтингом Forbes.

Таблиця 1

Рейтинг Forbes «20 друзів України»

№	Країна	Вислано російських дипломатів з країни	Допомога, млрд євро	Допомога, % від ВВП	Рейтинг
1.	Польща	45	5,1	0,88	100
2.	Естонія	17	0,3	1,13	96
3.	Латвія	16	0,3	1,03	96
4.	США	12	44,5	0,22	93
5.	Литва	5	0,3	0,55	90
6.	Португалія	10	0,5	0,24	90
7.	Вел. Британія	23	6,6	0,25	89
8.	Італія	30	2,8	0,15	89
9.	Іспанія	25	2,3	0,19	88
10.	Словаччина	38	0,4	0,43	88
11.	Чехія	1	1,2	0,49	88
12.	Франція	41	4,1	0,16	87
13.	Канада	4	3,0	0,16	84
14.	Нідерланди	17	1,8	0,20	84
15.	Болгарія	81	0,2	0,29	83
16.	Данія	15	0,8	0,22	83

№	Країна	Вислано російських дипломатів з країни	Допомога, млрд євро	Допомога, % від ВВП	Рейтинг
17.	Німеччина	40	7,6	0,2	83
18.	Норвегія	3	1,3	0,37	82
19.	Румунія	10	0,4	0,15	81
20.	Словакія	33	0,1	0,19	81

Джерело: узагальнено автором на основі [6].

За відсотками від ВВП найбільш щедрі країни: Естонія – 1,13%, Латвія – 1,03% та Польща – 0,88%.

Наразі інвестиційний клімат у підприємницькому секторі економіки України не є привабливим. Воєнна ситуація у країні уповільнює або повністю зупиняє виробничі процеси в деяких регіонах, призводить до скорочення діяльності підприємств та значного зниження рівня імпорту-експорту товарів. Це ускладнює логістичні процеси і викликає проблеми у країнах-партнерах. Крім того, Україна є одним з найбільших постачальників продовольства для країн Африки та Близького Сходу. Внаслідок цього підвищення рівня цін буде необхідним не лише для України, а й для її партнерів, оскільки аграрна кампанія стикається з труднощами через воєнний стан.

Доцільно розглянути досвід зарубіжних країн з покращення інвестиційної привабливості. За даними Світової організації торгівлі, у 2023 році найбільше прямих іноземних інвестицій (ПІІ) залучив Китай – 128,5 млрд доларів США. На другому місці – Гонконг (103,3 млрд доларів США), на третьому – США (92,4 млрд доларів США). Далі розташовуються Велика Британія (72,2 млрд доларів США), Сінгапур (67,6 млрд доларів США) та Індія (63,8 млрд доларів США) [7].

У першій п'ятірці країн, які залучили найбільше ПІІ, переважають країни з високим рівнем економічного розвитку та сприятливими умовами для бізнесу. Китай є найбільшою економікою світу та приваблює іноземні інвестиції у різні галузі, зокрема, виробництво, технології та енергетику. Гонконг є важливим фінансовим центром та логістичним вузлом, що також сприяє залученню ПІІ. США є найбільшим ринком у світі та пропонує широкий спектр можливостей для бізнесу. Велика Британія є привабливою країною для інвестицій у сфері технологій, охорони здоров'я та освіти. Сінгапур є одним із найрозвиненіших країн світу та пропонує сприятливі умови для бізнесу, зокрема, низький рівень податків і бюрократії. Індія є швидкозростаючою економікою з великим населенням, що також сприяє залученню ПІІ.

Важливо відзначити, що в Європейських країнах добре розвинена система залучення інвестицій, як з-за кордону, так і власних. Основна частина фінансових та податкових пільг надається через уряд та місцеві органи влади [8, с. 8].

У 2023 році загальний обсяг ПІІ у світі зріс на 23%, порівняно з 2022 роком, і досяг 1,52 трильйона доларів США. Цей зростання було зумовлене, зокрема, покращенням глобальної економічної ситуації та відновленням економічної активності після пандемії COVID-19.

Після завершення воєнного стану в Україні створення привабливого інвестиційного клімату має стати пріоритетним завданням. Наразі тривають процеси відновлення та усунення наслідків війни, а в майбутньому країна буде займатися відновленням інфраструктури, відновленням бізнес-процесів та розвитком виробництва. Крім того, важливо стимулювати перехід економіки на більш інноваційний рівень та надавати перевагу інвестиціям у високі технології та інтелектуальний капітал. Після завершення воєнного стану, Україні необхідно вжити заходів, щоб покращити свій інвестиційний клімат і залучити іноземні інвестиції. Шляхи вирішення проблем іноземного інвестування мають бути спрямовані на [9]:

- зміцнення верховенства права та захисту прав інвесторів, це один з найважливіших чинників, що впливає на інвестиційний клімат країни, Україна повинна продовжувати реформи в сфері правосуддя та забезпечити ефективний захист прав інвесторів;
- створення сприятливого бізнес-середовища, що включає в себе такі заходи, як зниження податкового навантаження, покращення доступу до фінансування, спрощення процедур реєстрації та ведення бізнесу;
- розвиток інфраструктури, це важливий фактор, який приваблює іноземних інвесторів і Україна повинна продовжувати інвестувати в розвиток інфраструктури, включаючи транспорт, енергетику та зв'язок;
- просування України на міжнародних інвестиційних ринках, де Україна повинна активніше просувати свої інвестиційні можливості, наприклад, за допомогою проведення інвестиційних форумів, презентацій та рекламних кампаній.

Інвестори потребують стабільного і передбачуваного середовища, щоб приймати обґрунтовані рішення, а саме політичну стабільність, правову визначеність і прозорість урядової політики. Вони повинні мати впевненість у тому, що їхні права власності будуть захищені – захист від експропріації, дискримінації та інших форм порушення прав власності.

Важливою проблемою є корупція – це серйозна перешкода для інвестицій. Інвестори повинні мати впевненість у тому, що вони будуть справедливо оброблятися і що їхні інвестиції не будуть піддані корупційним схемам. Верховенство права є основою для справедливого і передбачуваного середовища. Інвестори повинні мати впевненість у тому, що їхні права будуть захищені незалежно від політичних обставин.

Вищезгадані принципи є стандартними для вирішення проблем іноземних інвестицій, але, орієнтуючись на досвід інших країн, варто звернути увагу на наступні, які можна впровадити після завершення воєнного стану [10, С. 78-79]:

- створення спеціальних пільг для іноземних інвесторів та підприємств, що працюють у провідних галузях, за аналогією з практикою Китаю;
- дозвіл місцевим органам самоврядування регулювати іноземні інвестиції на законодавчому рівні (з дотриманням всіх встановлених норм), як це робиться в Канаді, що сприяло б спрощенню завдань державних органів регулювання та забезпечило б стабільний інвестиційний процес, а також визначення та концентрації на пріоритетних галузях конкретного регіону;
- навчитися розуміти унікальність своєї країни та використовувати не на прикладі Грузії, де інвестиційний клімат після війни відновлюється.

Зараз головним завданням української політики є об'єднання усіх зусиль країни для перемоги в війні та відновлення економіки. У майбутньому Україна має стати більш відкритою для міжнародного бізнесу, оскільки залучення іноземного капіталу та інтелектуальної власності не лише оживить промисловий сектор країни та зменшить рівень безробіття, а й сприятиме створенню нових виробництв з використанням передових технологій, що сприятиме перетворенню України в технологічно розвинену державу.

Висновки

Отже, війна в Україні призвела до значних економічних потрясінь, які негативно позначилися на інвестиційному кліматі країни. Інвестори стали більш обережними та схильними до ризику, що призвело до скорочення обсягів інвестицій. У таких умовах важливо вжити заходів для покращення інвестиційного клімату та стимулювання притоку інвестицій. Це дозволить відновити економіку України та забезпечити її довгострокове зростання.

Реалізація принципів покращення інвестиційного клімату в умовах воєнного стану є важливою умовою для відновлення економіки України та забезпечення її довгострокового зростання. Покращення інвестиційного клімату в умовах воєнного стану включає заходи з удосконалення законодавства, стимулювання інновацій та розвитку високих технологій, а також спрощення митних процедур та контролю за зовнішньоекономічною діяльністю. Важливо враховувати зарубіжний досвід інших країн у вирішенні проблем інвестиційного клімату в умовах воєнного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Мошляк І. О. Інвестиційний клімат в Україні та напрями його покращення // Вчені записки Університету «КРОК». 2019., вип. 54 Т. 2. С. 65-71. DOI: 10.31732/2663-2209-2019-53-65-71.
2. Ванькович Д. В., Демчишак Н. Б., Луковська Ю. М. Діагностування стану інвестиційного клімату в Україні // Інвестиції: практика та досвід. 2018.№ 1. С. 11-18. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=5860>.
3. Дослідження та аналітика // Європейська Бізнес Асоціація: [Веб-сайт]. 2023. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analytyka/>
4. Інвестиційний клімат // Про інвестиції: [Веб-сайт]. URL: <http://про-інвестиції.укр/інвестиційний-клімат/>
5. Національний банк України: [Веб-сайт]. URL: <https://bank.gov.ua/>
6. 20 друзів України // Forbes: [Веб-сайт]. URL: <https://forbes.ua/inside/polshchacstoniya-ssha-ta-shche-17-krain-yaki-naubilshe-dopomagayut-pid-chas-viyni-reyting-druziv-ukraini-vid-forbes-24082022-7895>
7. World Investment Report 2023 // United Nations Conference on Trade and Development: [Website]. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>
8. Затонацька Т. Світовий досвід формування державної інвестиційної політики та механізмів її реалізації // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2014.№ 8. С. 6-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2014_8_3.
9. Корнієнко А. А., Малик О. І. Особливості залучення прямих іноземних інвестицій до України в умовах формування глобального економічного простору // Ефективна економіка. 2013. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2043>.
10. Попова Ю. М., Тарасенко О. В. Світовий досвід регулювання міжнародної інвестиційної діяльності // Глобальні та національні проблеми економіки. 2017.№ 16. С. 77-80. URL: <http://global-national.in.ua/archive/16-2017/17.pdf>